مــــارکس و لـیـنیـــن و پرســـی هەرەوەزی.. سەلام عەبدوڵڵا

(1)

سێ کوچکەی کاری شیوعی و چەپ بریتیە لە(حزب، سەندیکا و کاری هەرەوەزی)، بەڵام لە هیچ یەکیان برەومان نیە. لێرە تێڕوانینی مارکس، ئەنگلس، لینین و سۆسیالیستەکانیتر دەخەینەروو سەبارەت بە کاری هەرەوەزی.

کاری هەرەوەزی پێش و لە سەردەمی مارکس و لینین تا ئێستا(قۆناغی سەرمایەداری جیهانگیر)، بووە بە پرسی مێژوویی و مۆدێلی نوێی مرۆڤایەتی دژ بە سەرمایەداری لە بەرزترین قۆناغی(ئیمپریالیزم).

بەداخەوە پاش نزیکە تێپەڕبوونی 6 ساڵ لە کاری شەوو رۆژمان بۆ سەرخستنی بیر، کار، چالاکی، پەیوەندی و کلتووری هەرەوەزی بە هەموو هەڵە و نوقسانی و ژێرکەوتن و سەرکەوتنەکانی، بەڵام هێشتا لە هەنگاوی یەکەمین و نەمانتوانی لە ناو شاری خانەقین هەنگاوی دووهەم دابنێین و لە ئاستی شارەکان کاری تیئۆری و عەمەلی لەبارەیەوە ئەنجامنەدرا.

ئەتوانم بڵێم(هەوڵەکانمان سەرنەکەوت) و هۆکارەکان ئەگەڕێنەوە بۆ نموونە بۆ: 1- پەراوێزخستنی لە ئاستی پەروەردەو راگەیاندن. 2- خۆدزینەوە لەم ئەرکە. 3- بایەخدان بە کار و چالاکی سازشکردن. 4- دەیان کادر خۆی تەرخانکردووە بۆ کاری رێکخراوەکانی(کۆمەڵگەی مەدەنی)و راگەیاندنی"سەربەخۆ". 5- کەسانی نەزان و بێ ئاگا و دووڕوو و فێڵباز لە هەڵویستی مارکس و لینین و ئەوانیتر لەناو شیوعی و چەپ رۆڵی خۆیان بەشێوەیەکی خراپتر لە دوژمن گێڕا. جیڤارا ناهەقی نەبوو وتی:(9 فیشەك بۆ خیانەتکارانی ناوخۆ و فیشەکێك بۆ دوژمن)! 6- چەپی فرەبێژ و قسەز لە مەکتەبیەکان وشەیەکیان لەبارەی کاری هەرەوەزی نەدۆڕاند.

بەم نووسینە دووبارە ئەگەڕێینەوە بۆ هەڵویستی دامەزرێنەرانی بیری شیوعی:

کاری هەرەوەزی شێوازی جۆربەجۆری بە خۆی گرتووە و لەوانە بۆ نموونە:

ڤیلی شپیلە لە گفتوگۆیەدا دەڵێ: (یەکێتی هەرەوەزی جیهانی لە 233 رێکخراو پێکهاتووەو لە 89وڵات و تێیاندا 800ملیون ئەندام یەکیان گرتووە. حکومەتی لۆلا دس سیلڤیا لە سەرۆکایەتی رابردوویدا لە ئەرژەنتین داوای(ئابووری هاوپشتی)کرد کە 20 هەزار کارگە

دەگرێتەوە. لە ئۆروپاشدا لە باسكتلەند لە ئەسپانیا و(ئیمیلیا رۆماگنا) لە ئیتالیا 4000هەرەوەزی. وێنەی لیبڕالی نوێ دەسەڵاتی بۆرژوازی بۆ مرۆڤ بەدەوری موڵكایەتی دەسووڕێت، بەدەوری پارە…(- هەرەوەزی وەك ئەڵتەرناتیڤی لیبڕالیزمی نوێی سەرمایەداریە- ئەمە ناوی كۆڵێكیە بۆ نموونە).

لەپاڵ ئەو ئەزمونانە، ئەزمموونی حكومەتی هەرەوەزی كوبا، فێنزەویلا و پۆلیڤیا و چەندین وڵات و ئەزموونیتر بە رۆژئاوایشەوە. سەرمایەداری بووە بە سەرچاوەی تاوان دژ بە مرۆڤایەتی و ئیتر دەبێ بە بچووكترین هەنگاو، بیر لە ئەڵتەرناتیڤەكەی بكەینەوە.

ڤیلی لە درێژەی قسەكانیدا:(عەداڵەتیش چەند ئاستێكی هەیە، ماركس تاوانباری سۆسیالدیموكراتی كرد بەوەی كە ئەوان تەنها بایەخ بە دابەشكردنی قازانجی بەرهمهێنان دەدەن، بەڵام مەسەلەكە ئەوەیە خودی مەرجەكانی بەرهەمهێنان دادپەروەرانە بكرێت– واتە زاڵ ببین بەسەر بەرهەمهێنانی سەرمایەداری- تا ئابووری بكەین بە موڵكایەتی هەرەوەزی مرۆڤی كارگەر).

هەر لەو كاتەوە، هەرەوەزی شوێنی ململانێی رابەرانی سۆسیالیست بووە: هەڵویستی سیاسی ماركس دژی لاسال لەبارەی پرەنسیپ و پراكسیسی هەرەوەزی بوو. لەبارەیەوە لاسال دەیویست هەرەوەزییەكان یارمەتی پارە و قەرز لە حكومەت وەربگرن و ماركس دژی وەرگرتنی پارە بوو لە حكومەتەكەی بیسمارك و دەیویست بەرێوبردنی هەرەوەزییەكان لەلایەن خۆدی كرێكارانەوە رێكبخرێن.

ئێستا و لە رابردوو ماركسیستەكانی زۆرێك لە وڵاتان پێیان وایە كە كاری هەرەوەزی وەك دورگەیەكە لەناو دەریای سەرمایەداری و هەروا بۆ پەرەدان بە خەباتی چینایەتی. چەوساوەكانی كوردستانیش وەك چەوساوەكانیتری دنیا بنەمایەكی عەمەلی گەورەمان هەیە لە كاری هەرەوەزی، بەڵام كاری جددی لەسەری ناكرێت و لە ئاستیدا هەر ئەڵێی بتین و لەبریدا خەریك كار و چالاكی لاوەكین كە بستێك نامانباتە پێشەوە.

ماركس لە 1850 تا كۆچیدواییی لە 1883 پەیوەندی هەبوو لەگەل سەندیكا كرێكارییەكانی بەریتانیا و بەرێگەیانەوە لەگەل بزووتنەوەی هەرەوەزی و بۆوای وابوو كە كرێكاران نابێ چاوەڕوانی رۆژی دوای شۆڕش ببن كە رۆژێك لە رۆژان پێشدێت یان نایەت. بەڵام لێرە تەسبیحی سەدویەك بەدەستەوە دەگرن و سەردانی ئەم بارەگا و ئەو بارەگا دەكەن وئوستادانە ئەرك و كاتی خەبات و تێكۆشان بە فیڕۆدەدەن.

ماركس لەهەركوێ پەیوەندی لە گەل كرێكاران هەبوایە پێی وابوو هەر دەستپێشخەرییەك، هەر هەوڵێكی سەربەخۆی كرێكاران لەبارەی ئابووری

و یارمەتیدانی خۆ بەخۆیی هەبوایە، پێشوازی لێدەکرد، چونکە ئاوی خۆرخوازی بۆرژوازی دەبڕی، بەڵام بەداخەوە لێرە پێچەوانەکەی پەیڕەو دەکرێت: دەبینین هاوڕێی شیوعی هەیە کار بۆ ڕێکخراوی خۆرخواز یان بە مانای خۆرخوازی و "کۆمەڵگەی مەدەنی" دەکەن!

مارکس لە 1860 ڕۆڵی سەرەکی بینی لە ئینترناسیونالی یەکەم و لە دیکۆمێنتە فەرمێکاندا بزووتنەوەی هەرەوەزی بە بەشێك لە بزووتنەوەی کرێکاری زانیوە کە مانای مێژوویی خۆیی هەیە و تەنانەت بە(فۆرمی گواستنەوە لە شیوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری بۆ شیوعی)دەزانی.

ئەوەی گرنگ بوو لەلای مارکس: بۆ یەکەمینجارە لە کارگە هەرەوەزییەکان بۆ ناکۆکی لەنێوان سەرمایە و کار لابرا، گەر بۆ یەکەمین جاریش بێت وەك شێوە، کرێکار دەبێتە سەرمایەداری خۆی.

کارگە هەرەوەزییەکان دروستکەری سەردەمن، چونکە ئەو بەڵگەیە بەدەستەوە دەدەن کە سەرمایەدار وەك بەرپرسی بەرهەمهێنان پێویست نیە، هەر وەك چۆن بۆ خاوەن زەوییەکان بۆ سەرمایەداری پیشەسازی پێویست نین، چونکە وەك گەنە دەردەکەون.

لە ساڵی 1864 دەستبەکاربوونی کۆمەڵەی جیهانی کرێکاران وەك خەڵاتکردنێك، نووسیویەتی: بزووتنەوەی هەرەوەزی وەك سەرکەوتنی ئابووری سیاسی کارگەرانە بەسەر ئابووری سیاسی بۆرژوازی. تەنانەت وەك سەرکەوتنی گەورەتر لە سەرکەوتنی دیاریکردنی یاسایی کاتی کارکردن لە بەریتانیا-10 سەعات کارکردن لە ڕۆژێك ساڵی 1847-.

هەروا لە هەمان نووسیندا: نابێ لە بەهای ئەم ئەزموونە گەورەیە کەمبکرێتەوە.

بۆهۆی هەرەوەزییەکانی بەرهەمهێنان، کۆمپانیا پیشەسازییەکان بە هاوبەشی ڕێکخرا و، بۆ ڕاستی"، نەک بۆ ئارگیومێنتی تیئۆرییەکان، پێشتر سەلماندوویانە کە بەرهەمهێنان لەسەر ئاستێکی گەورە بەردەوام دەبێت و بە هەنگاو لەگەڵ پێشکەوتنی زانستی مۆدێرن بەبێ بوونی چینی(ئوستاکان)، چینێك لە-دەستەکان- مەبەستی کرێکارانە-" جێبەجێ دەکرێت. ئەمەش بۆ یەکەمینجارە سەلمێندرا کە کاری کرێ، وەک کاری کۆیلە و کۆیلایەتی لە بەردەمیدا تەنها کاتییە و فۆرمی کۆمەڵایەتی ژێردەستە لەناودەچێت لەلایەن کۆمەڵەی کرێکاراندا بە فۆرمی کارکردنی دوارۆژ.

مارکس ستایشی پێشەنگ و داهێنەرانی "سیستەمی هەرەوەزی" لە بەریتانیا وەک ڕۆبەرت ئۆین و ئەو بەرهەمهێنەر و چاکسازیخوازە کۆمەڵایەتی و سۆسیالیستە یۆتۆپیاکانی کرد.

(ئەمە بزووتنەوەی هەرەوەزی وەک یەکێک لە هێزە بزوێنەرەکانی گۆڕینی کۆمەڵگەی ئێستا دەناسین…ئەم سیستەمە زاڵمە کە

بەرهەمهێنەری هەژاری و ژێردەستەکردنی کارە لە سایەی سەرمایە، دەتوانرێت بە سەرکەوتنی سیستەمی کۆمەڵەی بەرهەمهێنەرانی ئازاد و یەکسان سەرکوت بکرێت).

لە کۆنگرەی سۆسیالیزمی جیهانی لە کۆپنهاگن، لینین لە وتارێکیدا باسی هەرەوەزی بۆ کۆمیتەی پرسی هەرەوەزییەکان دەخاتە روو. لە خاڵی یەك و دووی پڕۆژەی حزبەکەی هاتووە: 1- کۆمەڵە پڕۆلیتارییەکانی بەکاربردن دۆخی چینی کرێکار باشتر دەکەن، بەو مانایەی رەهەندەکانی وەبەرهێنان لەلایەن نێوەندگیرە بازرگانەکانەوە بە هەموو شێوە و مۆدێلەکانیەوە، بەرتەسك دەکەنەوە(…). 2- گرنگی ئەم کۆمەڵانە لە پێناوی خەباتی جەماوەرانەی پڕۆلیتاریادا دەکرێت گەورەتر بێت. بە پتشیوانیکردنی کرێکاران لەسەرەوەختی مانگرتنەکاندا، لە سەرەوەختی کورتهێنان و تەنگەژەکاندا، لە سەرەوەختی وەدوورکەوتنە سیاسییەکان…هتد.

مرۆڤایەتی لەبەردەم شارستانییەتی نوێیە، واتە شارستانیەتی هەرەوەزی ئازاد، چونکە سەرمایەداری چەندە بیەوێت خۆی"نوێ"بکاتەوە، هەر بە سرووشتی مرۆڤخۆری خۆی بۆ نموونە سرووشتی(زێدەبایی و کێبرکێ) دیسان مرۆڤایەتی دەگەڕێنێتەوە بۆ باری جەنگ و تیرۆر و ستەمکاری، هەروەك چۆن لە مێژووی 200 ساڵدا ئەنجامی داوە. سەرکەوتنی چەپ لە وڵاتانی کیشوەری سوور(ئەمریکای لاتین) و گەشەکردنی هەرەوەزییەکان لەناو خودی وڵاتانی ئۆروپاش پاش رووخانی یەکێتی سۆڤێت دیسان ئەو راستییەی سەلماند کە مرۆڤایەتی هەرگیز دەست لە هیوا و ئامانجی خۆی بۆ بنیاتنانی دنیای ئاشتی و دادوەری کۆمەڵایەتی و ئازادی هەڵناگرێت.

دنیابینی مارکس لە (سەرمایە): (کۆمەڵەی مرۆڤی ئازاد کە بە ئامرازی بەرهەمهێنانی هاوبەش کاردەکەن و هێزی تاکی کارگەران بە هووشیاری خۆیان وەك هێزی کاری کۆمەڵایەتی بەسەردەبەن MEW23و92)، خەیاڵ نیە و

شیوعییەت، واتە(بەرهەمهێنانی گشتی هەرەوەزییەکانە کە تێدا هەموو هەرەوەزییەکانی بەرهەمهێنانی گەل بەگوێرەی پلانێکی هاوبەش ڕێکدەخرێت- جەنگی ناوخۆ لە فەرەنسا، جلدی17، 343).

ئێمە لەبەردەم دووریانی ڕێگای هوشیاری و پێگەیاندنی مرۆڤی هەرەوەزی بۆ ئیمڕۆ و دوارۆژ و ڕێگای هەڵخەڵەتاندنی جەماوەر بە درووشمی درۆزنانەی (ئازادی…دیموکراسی…مەدەنیەت) کە لەدوایدا هەر ستەمکاری و گەندەڵی و چەوسانەوەیان لێ سەوزدەبێت. بەداخەوە گەنجینەی مێژوویی گەورەمان هەیە لە کوردستان سەبارەت بە کاری هەرەوەزی، بەڵام تاقە یەك کتێب شك نابەم لەبارەیەوە نووسرابێت.

لینین لە درێژەی وتارەکەیدا دەڵێ: (کۆنگرەی کۆپنهاگن نیشانەی

قناغی پشکەوتنی بزووتنەوەی کرکاریە کە تدا دەستی کردووە بە راکشانی هەرەوەزییە پرلیتارییەکان بە ئاراستەی خەباتی چینایەتی…)
لەماوەی 6 سادا و پشتریش هەر ئەم هەوەدراوە کە هەر زوو بەهی نەزانی و ناهوشیاری لە ئەدەبی مارکسی، فەشەلیان پهنا. زر هەودرا ب ئەوەی کاری هەرەوەزی لە شارەکانیتریش جبەج بکرت، بەام دیسان لەبەر هەمان ه و هکاریتریش لەلایەن حزب و گروپ و کەسانی شیوعی و مارکسیست، پشتگوخرا(ئەو کەسانە هیچ لەبارن لە بواری هوشیاری و کلتووری هەرەوەزی). کەسانی بەتا هەبوو هەر زوو بوون بە رگر لەبەردەم خەبات ب یەکریزی ستەملکراوەکانی بازای ئازادی سەرمایە و، چونکە رتمی تەمەی، ب ئومدی، ببا کی، وتی وتیان دەشونی و دەیانخاتە بەردەم ئەرکی چینایەتی رژانە.
لەبەر مەزنی هەرەوەزی، پاش 13 سا دووبارە وتاری(دەربارەی هەرەوەزی)دەنووست. لەم وتارە گومانەکەی هاو لینین پشی 100سا، ئستا لە کوردستان هاتەدی. لینین دە: (بە بوای من گرنگی پویست بە هەرەوەزی نادەین. گومانم هەیە هەمووان بە گوەرەی پویست لەوە تبگەن کە هەرەوەزی بایەخکی تایبەتی هەیە.).
هەروا دەنووست: >>تەنها << ئەوەندەمان لەسەرە دانیشتوان>> هوشیار<< بکەینەوە دەربارەی سوودەکانی بەشداریکردن لە هەرەوەزییەکاندا…تەنها هندە بەسە ب گەیشتن بە سسیالیزم، بەام ئەم >>تەنها <<یە پویستی بە شکی سەرانسەریە ، پویستی بە قناغکە لە پەرەسەندنی کلتووری لەناو تەواوی جەماوەردا، بیە باشتر وایە کەمتر فەلسەفەی ل بدەین)
ئایا ناکر ئمە لەبری(باس و هەوی گاتەجای یەکیزی و سازش لەگەل ستەمکاران) لە ئستاوە هوشیاری وکلتووری کار و چالاکی هەرەوەزی لەناو کمەگە بەهزبکەین؟ بەراستی سەخت و یوتوبیە؟!
پرفیسر و نووسەر(ئیلما فاتەر) لە وتاری(هەرەوەزی و ژیانی باش- Buen vivir-) دە:(یوتوبیای راستەقیە)بەمانای ئیرنست بلوخ- ئەو کاتە دەبتە سسیالیزمی سەدەی 21، ئەگەر بزووتنەوەی هەرەوەزی ئستاماندا لەگەل ئابووری هاوپشتی و(ژیانی باش) پکەوە گربدەین، ئەوجا دەتوانین ئەتەرناتیڤی کمەیەتی لە کمەگەی داهاتوومان بکەین بەجی متمانە وب ئەمەش هەر ئیم ئقەری گونجاومان لەبەردەستە ب گەشەپدانی.
لەم وتارە هەرەوەزی وەك هاوکاری خبەخی هاوجەم، بە(منای دەستکورتی) ناودەبات و ئاماژە بە بچوونکی ڤیلی براند دەکات لە کتبەکەی(هەواەکان لە ئەمانیاوە)سای 1946: کات

دەوڵەمەندبووین نەمانوویست ببین بە سۆسیالیست. ئێستا ناچارین ببین.
براند بوو بە "سۆسیالیست"، بەڵام وەك ڕەوتی سۆسیالیزمی نێودەوڵەتی(سۆسیالدیموکرات)خیانەتیان کرد لە سۆسیالیزم و کرێکاران و بوون بەێ نەوکەری بۆرژوا. ئابووری هاوپشتی بۆ بەرگریکردن لە کەرامەتی مرۆڤی زەلیل و توڕە. ئەمە زەمینەی بۆ هەرەوەزی لەسەرەتای سەدەی 21 ڕەخساند وەك ئەنجامی راستەوخۆی سەردەمی حکومەتی مونعم و سیاسەتی توندڕەوی لیبڕالیزمی نوێ و رووتکردنەوە خەڵکی هەژار و ئیتر(بەدۆلارکردنی) ئابووری پەکیکەوت(...).
ئەوە هەر ئەرژەنتین نیە، دەیان وڵاتیتریش بەهەمان شێوە بە جەنگی سەربازی داگیرکردن و ئابووری و بازرگانی بەسەریان سەپێنرا:
بەهەمان شێوە، لیژنەی کاری هەرەوەزی رووبەڕووی هەژاری خەڵك بووەوە: پیرەژنی بێ کەس و لانەواز، باوکێکی بێکار و نەخۆش لەگەل کوڕێکی 12 ساڵانە پێویستیان بە دەرمان، خۆراك، کرێی خانوو، خانوو، جلوبەرگ، قوتابخانە، کەرەستەی بیناسازی، خەرجی نەشتەرگەری، کرێی هاتوچووی کچان بۆ قوتابخانە، خوێندکاری بۆ دەرماڵە، قوتابخانەی وێران...هتد.
ئەنجامدانی ئەو ئەرکانە و کاری راگەیاندن یەکەم هەنگاو بوو بۆ ئەوەی وەك سوپایەك لە نووسەر و تۆرە کۆمەڵایەتییەکان و راگەیاندنەکانی حکومەت بەس نەکەین بە ڕەخنە لە پێناو ڕەخنە و فرەبێژی و گەمژاندنی خەڵك و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و عەقڵییەتی سازشکاری و لە جیاتیان بەدیلێکی رووسووری عەمەلی بە پشتبەسستن بە هوشیار و ئیرادە و ویژدانی خۆمان دژ بە باڵادەستی لیبڕالیزمی نوێ و لێکەوتە ترسناکەکانی پێشکەش بکەین.
لەو بڕوایە بووین بەر بە ڕەشبینی و بێزاری دەگرین و بەمە ئومید بە ڕۆژێکی باشتر دەگەڕێنینەوە بۆ خەڵك. بەداخەوە سووپایەك لە نووسەر و ڕۆژنامەنووس و سیاسەتمەدار و ئەوانەی خۆیان بە ڕۆشنبیر و چەپ دەزانن(تاك و تەرایان نەبێت) ڕۆڵی بێدەنگی و پەراوێزخستنیان هەڵبژارد و بەمە(بە خوشیاری یان بە ناهوشیاری) خزمەتیان بە ستەمکاری کرد و ئەزموونەکەمان سنووری خانەقینی نەبەزاند. لەگەل ئەوەشدا:
هەرچۆن زۆر ئامراز و بیرو بۆچوونی سەردەمی کۆیلایەتی و دەرەبەگایەتی و تەنانەت سەرمایەداریش بە زمان و شێوەی کار و کات و ئامرازەکانی چوونە ناو مۆزەخانەی مێژوو، بەهەمان شێوە، دەکرێ(شێوەی بەرهەمهێنان، نرخ، پارە و بازاڕ) بۆ ئەبەد بخرێنە ناو زبڵخانەی مۆزەخانەکان.
بۆ ئەم مەبەستە وەك هەنگاوی یەکەم، تەنها پێویستیمان بەوە هەیە

دەستبکەین بە کار و چالاکی بۆ بیری هەرەوەزی بە چاوێکی رەخنەگرانەوەو بیکەین بە ناوەندی ئەرکە رۆشنبیری، هونەری، ئەدەبی و سیاسیەکانمان.

-———

سەرچاوەی بۆچوونەکانی مارکس:
Karl Marx, Inauguraladresse der Internationalen-1 Arbeiterassoziation, in: MEW Bd. 16, S. 11f.
2- Karl Marx, Instruktionen für die Delegierten des Provisorischen Zentralrats zu den einzelnen Fragen,in: MEW Bd. 16, S. 195.
3- Vgl. Franz Oppenheimer, Die Siedlungsgenossenschaft. Versuch einer positiven Überwindung des Kommunismus durch Lösung des Genossenschaftsproblems und der Agrarfrage, Leipzig 1896.
4 -Karl Marx, Inauguraladresse, in: MEW Bd. 16, S. 11

Karl Marx, Instruktionen, in: MEW Bd. 16, S. 195f. 5 ▪
6- Vgl. Karl Renner, Sozialismus, Arbeiterschaft und Genossenschaft. Skizze einer ökonomischen Theoriedes Genossenschaftswesens, Wien 1931.
7- Karl Marx, Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie, Dritter Band, in: MEW Bd. 25, S. 45
8- Karl Marx, ebd.
9- Karl Marx, Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie, Dritter Band, in: MEW Bd. 25, S. 400.
10- Siehe Karl Marx, Das Kapital. Kritik der politischen .Ökonomie, Dritter Band, in: MEW Bd. 25, S. 401f

Karl Marx, ebd -11